

Unesco viert 10 jaar Mariene Werelderfgoed

TEKST: ROBBERT CASIER EN FANNY DOUVERE

Unesco kon de voorbije jaren heel wat vooruitgang boeken inzake de bescherming van 's werelds meest bijzondere zeegebieden. Vlaamse steun en expertise waren daarbij onontbeerlijk.

Unesco's Mariene Werelderfgoed Programma heeft als taak te werken aan het verbeteren van de bescherming van de meest uitzonderlijke zeegebieden ter wereld. In 2015 bestaat het Mariene Werelderfgoed Programma tien jaar. Het is mede dankzij de continue steun vanuit Vlaanderen dat het Programma momenteel aan het uitgroeien is tot een belangrijke wereldspeler op het vlak van de bescherming van de oceanen. Tijd om terug te blikken en even stil te staan bij wat de toekomst biedt.

Unesco's Werelderfgoedcomité gaf in 2005 het mandaat voor de oprichting van het Mariene Werelderfgoed Programma. Verschillende experts en delegaties hadden daar al enkele jaren op aangedrongen omdat de bescherming van zee- en kustgebieden een andere aanpak vereist dan natuurbescherming op land. Mariene bescherming kreeg ook steeds meer aandacht in de internationale politieke arena en dit bleef niet onopgemerkt binnen het Werelderfgoedcomité. De opdracht van het Mariene Werelderfgoed Programma bestaat erin om te verzekeren dat alle gebieden in de oceanen die van "uitzonderlijke universele waarde" zijn, bewaard blijven zodat huidige en toekomstige generaties er kunnen van blijven genieten. De eerste vijf jaar werd een beperkt aantal projecten uitgevoerd maar het was wachten tot 2010 vooraleer de financiële middelen beschikbaar waren om het Mariene Werelderfgoed Programma echt op te starten. Sindsdien zijn de mariene gebieden op de Werelderfgoedlijst verdubbeld in aantal en zijn tal van projecten opgestart die voor een efficiëntere bescherming op het terrein moeten zorgen. Vlaanderen (via het Vlaams Unesco Trustfonds – FUT) en de Zwitserse uurwerkmaker Jaeger-LeCoultre waren de eersten om het reële potentieel van dit Programma te zien en er dus ook financieel op in te zetten. De ondersteuning van Vlaanderen maakte het mogelijk om vooruitgang te boeken bij de realisatie van drie belangrijke doelstellingen: zorgen voor een representatieve vertegenwoordiging van mariene gebieden op de Werelderfgoedlijst; zorgen voor een beter beheer van de mariene gebieden die reeds de Werelderfgoedstatus verworven; en een efficiënte communicatie van de succesverhalen zodat oceaanbescherming in het algemeen verbetert en de (potentiële) rol van de Werelderfgoedconventie beter gekend is.

EEN REPRESENTATIEVE LIJST: WAT ZIJN MARIENE WERELDERFGOEDGEBIEDEN?

Unesco's Werelderfgoedconventie (1972) specificeert 10 criteria die kunnen worden gebruikt om een gebied te kwalificeren als een zone van uitzonderlijke universele waarde. Enkel gebieden die aan een dergelijke kwalificatie voldoen komen in aanmerking voor de prestigieuze Werelderfgoedlijst. De 10 criteria zijn opgedeeld in zes culturele criteria en vier natuurlijke criteria. De natuurlijke criteria refereren naar gebieden met een ongeëvenaarde schoonheid of unieke esthetische waarde; geologische processen die tekenend zijn voor het ontstaan van de aarde; unieke ecosystemen; en unieke natuurlijke habitats die van belang

zijn voor het overleven van endemische en/of bedreigde soorten. Een gebied dient tenminste aan één criterium te voldoen, maar in de meeste gevallen voldoet een gebied aan meerdere criteria. Het Groot Barrièreerif in Australië en de Galapagoseilanden in Ecuador, bijvoorbeeld, voldoen zelfs aan alle vier de criteria.

De Werelderfgoedlijst heeft vandaag meer dan 1 000 sites in 161 landen waarvan 47 geklasseerd zijn voor hun unieke mariene biodiversiteit, geologie en/of ecosystemen. Ze zijn verspreid over 35 verschillende landen en beslaan een oppervlakte van meer dan 1,5 miljoen km² (vergelijkbaar met de oppervlakte van Duitsland, Spanje, Frankrijk en België samen). De 47 mariene werelderfgoedgebieden beslaan eveneens ongeveer 15% van de totale oppervlakte van alle beschermde mariene gebieden in de wereld. Toch zijn die indrukwekkende cijfers geen garantie voor een representatieve lijst waarop alle ecosystemen van uitzonderlijke universele waarde vertegenwoordigd zijn. Met steun van Vlaanderen ontwikkelde het Mariene Werelderfgoed Programma in 2012 een analyse van de belangrijkste hiaten in de mariene gebieden op de Werelderfgoedlijst. In samenwerking met het Vlaams Instituut van de Zee (VLIZ) en lokale onderzoekers werd een wetenschappelijk overzicht gemaakt van mogelijke nieuwe gebieden in de Indische Oceaan. Het kanaal van Mozambique (tussen Zuid-Afrika, Madagaskar en Mozambique) werd geïdentificeerd als één van de gebieden met het grootste potentieel. Deze unieke biologische hotspot is gelegen in één van de oudste zeeën ter wereld maar de uitzonderlijke oceanografische condities zijn nog niet erkend als Werelderfgoed. De Internationale Unie voor Natuurbescherming (IUCN) verfijnde de resultaten van de initiële studie en publiceerde afgelopen jaar een concrete lijst met alle potentiële mariene werelderfgoedgebieden. De publicatie kan door nationale lidstaten en lokale overheden gebruikt worden om verdere stappen te ondernemen voor een potentiële nominatie van de mariene gebieden die binnen hun jurisdictie liggen.

GOED BEHEER: VLAAMSE EXPERTISE INTERNATIONAAL TOEGEPAST

De klassering van een gebied op de Werelderfgoedlijst is slechts het begin. De Werelderfgoedconventie vereist immers dat de geklasseerde gebieden ook uitstekend beheerd worden. Een degelijk beheer dient ervoor te zorgen dat de uitzonderlijke universele waarden waarvoor het gebied is ingeschreven op de Werelderfgoedlijst duurzaam beschermd worden. Een meerderheid van de mariene werelderfgoedgebieden kent verschillende gebuiken waaronder bijvoorbeeld toerisme, visserij en maritiem transport. Het is essentieel dat het menselijke gebruik in deze gebieden duurzaam verloopt en dat de uitzonderlijke mariene waarden niet worden aangetast. Mariene ruimtelijke planning is één van de methodes die kan worden toegepast om tegelijk duurzame socio-economische ontwikkeling en natuurbescherming te verwezenlijken. ▶

Het ranger-station in de Tubbataha-riffen Marien Park (Filipijnen).

“Vlaams concept van mariene ruimtelijke planning wordt wereldwijd verspreid”

Het concept van een geïntegreerde ruimtelijke planning op zee, gebaseerd op een ecosysteembenadering, vond zijn oorsprong aan de Universiteit Gent. De eerste concrete toepassingen van ruimtelijke planning op zee vonden plaats in het Belgische gedeelte van de Noordzee begin jaren 2000. Met de ondersteuning van het project 'Mariene ruimtelijke planning voor een efficiënter beheer van werelderfgoedgebieden' sloot Vlaanderen aan bij een voorgeschiedenis van zeebescherming die ontstond uit noodzaak door het intensieve gebruik van de Noordzee.

Dankzij de samenwerking met Vlaanderen kan het concept van mariene ruimtelijke planning nu ook internationaal verspreid worden. Mariene werelderfgoedgebieden gebruiken deze expertise nu bij het opstellen van hun beheersplannen en het afbakenen van verschillende zones die voor verschillende gebruiken bestemd zijn. Gebieden waar endemische vissen zich voortplanten, bijvoorbeeld, kunnen zo afgebakend worden als een volledige 'no-go zone' terwijl bepaalde menselijke gebruiken toegelaten kunnen worden in andere zones binnen het werelderfgoedgebied. De Vlaamse ondersteuning is cruciaal bij het opzetten van regionale educatieve sessies waarbij de beheerders van mariene werelderfgoedgebieden geholpen worden bij het opstellen van een ruimtelijk plan en een 'to do-lijst' om de mariene biodiversiteit in hun gebied optimaal te beschermen. Een technische missie naar het Barrièreerif van Belize, het tweede grootste koraalrif ter wereld, liet zo toe om verschillende stakeholders samen te brengen en een nieuw actieplan op te stellen. Dit gebied is reeds sinds 2009 ingeschreven op de Lijst van het Bedreigd Werelderfgoed en een nieuw plan van aanpak werd mogelijk gemaakt door de steun van het Vlaams Unesco Trustfonds.

KENNIS EN ERVARING UITWISSELEN

Het Mariene Werelderfgoed Programma investeerde de afgelopen jaren eveneens substantieel in het uitbouwen van een efficiënt netwerk van beheerders en parkdirecteurs in de 47 mariene werelderfgoedgebieden. Mariene werelderfgoedgebieden kampen veelal met gelijkaardige problemen hetgeen tevens de gelegenheid biedt om succesvolle praktijken en innovatieve oplossingen met elkaar te delen. Op een online webplatform worden beheersplannen gedeeld en wisselen parkdirecteurs informatie uit over welke beheersmethodes en praktijken goed en minder goed werken. Zo kunnen gebieden in ontwikkelingslanden ook gebruik maken van de expertise van Westerse landen en andersom. Het afgelopen jaar hielp een expert van het Groot Barrièreerif (Australië), bijvoorbeeld, met het opstellen van een innoverend beheersplan voor de unieke koraalriffen in het Tubbataha-riffen Marien Park (Filipijnen). Recent is een nieuw project opgestart waarbij experts van het Galapagoseilanden Nationaal Park (Ecuador) samenwerken met het Groot Barrièreerif voor het opzetten van een beter controlesysteem om illegale visserij tegen te gaan.

Verschiedende mariene werelderfgoedgebieden zijn ook ecologisch met elkaar verbonden. Miljoenen vogels die overwinteren in het Banc d'Arguin Nationaal Park (Mauritanië), bijvoorbeeld, migreren elk jaar naar de Waddenzee in de Noordzee om zich daar voort te planten. Een goed beheer in het ene gebied heeft uiteraard een impact op de biodiversiteit aan de andere kant van de wereld en samenwerking is dus essentieel. In februari 2014 is een officieel samenwerkingsakkoord tussen de Waddenzee en het Banc d'Arguin Nationaal Park ondertekend met een betere bescherming van beide ecosystemen als doel, onder meer via wetenschappelijke samenwerking en onderzoek naar de oorzaken van negatieve trends in vogelpopulaties. ▶

Een ander voorbeeld is het regionale netwerk van mariene werelderfgoedgebieden in Centraal-Amerika. Monitoring gegevens tonen duidelijk aan dat haaien migreren tussen de verschillende mariene werelderfgoedgebieden in Panama, Colombia, Ecuador en Costa Rica. Ook daar wordt nu intenser samengewerkt, onder meer via mariene ruimtelijke planning, om haaien en verschillende andere soorten beter te beschermen wanneer ze migreren tussen mariene werelderfgoedgebieden.

Vlaanderen ondersteunde tevens de productie van de eerste handleiding met succesverhalen op het vlak van beheer van mariene werelderfgoedgebieden. De handleiding biedt tal van concrete oplossingen die mariene parkbeheerders over de hele wereld kunnen toepassen en/of aanpassen aan de noden van hun gebied. Deze handleiding zal gelanceerd worden in april 2015.

Elke drie jaar komen alle parkdirecteurs van mariene werelderfgoedgebieden samen. Deze meetings worden georganiseerd door het Mariene Werelderfgoed Programma. De vorige edities gingen door in Hawaï (2010) en Corsica (2013). Een derde wordt momenteel voorbereid in de Galapagoseilanden (2016). De parkdirecteurs discussiëren er over concrete problemen en oplossingen, krijgen training om hun communicatie- en andere vaardigheden aan te scherpen en leren hoe ze efficiënter aan fondsenverwerving kunnen doen. Samen met andere partners heeft Vlaanderen de voorbije twee edities gesteund zodat parkdirecteurs uit ontwikkelingslanden konden deelnemen en hun expertise uitbreiden. De bescherming van het Moeraslandpark iSimangaliso in Zuid Afrika, bijvoorbeeld, is vandaag uitgegroeid tot één van de beste succesverhalen. Het creëren van jobs, verminderen van armoede en beschermen van de unieke natuur stonden centraal in hun actieplan voor de duurzame bescherming van de site. Dankzij een investering van Vlaanderen kan deze succesvolle aanpak nu ook naar andere mariene werelderfgoedgebieden gebracht worden, waar deze aanpak hopelijk herhaald kan worden.

Ook het coördineren van verschillende initiatieven tussen verschillende deelorganisaties van de Verenigde Naties behoort tot het takenpakket van de Mariene Werelderfgoed Programma. Zo hielp het Programma de regeringen van Mauritanië en de Filipijnen met hun aanvraag om de zone rond hun werelderfgoedgebied te laten classificeren als PSSA

(Particularly Sensitive Sea Area) bij het IMO (Internationale Maritieme Organisatie). Dergelijke zonering zorgt dat maritiem transport beter geregeld wordt en ongelukken zoveel mogelijk vermeden worden, iets wat nog niet in alle landen het geval is. Zes van de 13 huidige PSSAs zijn werelderfgoedgebieden en hun ervaring wordt dan ook gebruikt om collega's van andere mariene werelderfgoedgebieden bij te staan. Tot nog toe heeft geen enkel Afrikaans land reeds een dergelijk statuut gekregen.

Naast al deze initiatieven vormt ook de voorbereiding van het jaarlijkse Werelderfgoedcomité een belangrijke taak. Elk jaar komt het Comité bijeen om de ingeschreven werelderfgoedgebieden waar zich problemen voordoen te evalueren. Eenmaal ingeschreven op de Werelderfgoedlijst dienen lidstaten immers op regelmatige basis aan te tonen dat de uitzonderlijke waarden goed beschermd worden en dat bijvoorbeeld de biodiversiteit niet achteruit gaat. Indien dat wel gebeurt, kan het Werelderfgoedcomité beslissen om een gebied op de Lijst van het Bedreigd Werelderfgoed te plaatsen of zelfs, in extreme gevallen, van de Werelderfgoedlijst te schrappen als de uitzonderlijke universele waarden helemaal verdwenen zijn. Zo werkten de experts van het Mariene Werelderfgoed Programma het afgelopen jaar intens samen met de overheid van Australië om een betere bescherming van het grootste koraalrif ter wereld te verzekeren.

HET BELANG VAN VISIBILITEIT VOOR DE BESCHERMING VAN MARIENE WERELDERFGOEDGEBIEDEN

Unesco's werelderfgoedsites maken vaak deel uit van de nationale trots van een land en verbinden mensen over verschillende culturen en leeftijdsgroepen heen. Door te communiceren over het netwerk van 47 mariene werelderfgoedgebieden wereldwijd wordt het lokale met het internationale verbonden. Klimaatverandering, overbevissing, maritiem transport en vervuiling zijn slechts een paar voorbeelden van problemen die enkel door internationale samenwerking kunnen opgelost worden.

Vlaanderen en het Mariene Werelderfgoed Programma organiseerden reeds verschillende evenementen waarop internationale diplomaten, ngo's en de privé-sector samen opkwamen om te discussiëren over het mariene werelderfgoed. De jaarlijkse vergadering van het Werelderfgoedcomité (dit jaar in Bonn, Duitsland) brengt honderden diplomaten, experts, ngo's en ▶

© UNESCO/Nomination File

Papahānaumokuākea (VS) is een van de grootste beschermde mariene gebieden in de wereld.

bedrijfsleiders samen en is dus het ideale moment om vooruitgang te boeken in verschillende dossiers. Tijdens het Werelderfgoedcomité in 2012 in Sint-Petersburg ondersteunde Vlaanderen een speciaal event om meer visibiliteit te geven aan de specifieke situatie van mariene werelderfgoedgebieden.

Via smartphone applicaties, filmpjes en samenwerking met internationale bekendheden zorgt het Mariene Werelderfgoed Programma voor visibiliteit en een verhoogd bewustzijn van de noodzaak voor een betere bescherming van 's werelds meest iconische mariene plaatsen. Voor de meest recente kortfilm over 10 jaar Marien Werelderfgoed werd samengewerkt met supermodel en Goodwill ambassadeur van de Verenigde Naties Gisele Bündchen. De film vertelt over de succesvolle aanpak van het Moeraslandpark iSimangaliso (Zuid-Afrika), Aldabra Atol (Seychellen) en Glacier Bay (VS). In 2013 organiseerde het Marien Werelderfgoed Programma samen met Vlaanderen, Jaeger-LeCoultre, acteur Clive Owen en de Franse filmregisseur Jacques Perrin een speciaal event in Parijs om nieuwe partners voor het Programma aan te trekken. Een dergelijke visibiliteit zorgt ervoor dat mensen bewust worden van het belang om deze prestigieuze mariene gebieden zodanig te beschermen dat ook de komende generaties ervan kunnen blijven genieten.

WAT BRENGT DE TOEKOMST?

Thematische programma's van de Verenigde Naties, zoals het Mariene Werelderfgoed Programma, werken volledig met middelen die ze zelf aantrekken. De steun van Vlaanderen is daarom doorslaggevend voor het opstarten en voltooien van een aantal concrete succesverhalen en om de toekomstige impact van dergelijke programma's te verzekeren. Nu het Programma aan internationaal belang wint, wordt het essentieel om de komende jaren duurzaam te verankeren en de verzamelde expertise te verzilveren.

Het netwerk van beheerders en parkdirecteurs van mariene werelderfgoedgebieden, een primeur, zorgt voor uitwisseling van informatie die ook effectief gebruikt wordt om bv. nieuwe beheersplannen op te stellen. De tools rond communicatie, fondsenwerving en beheersplannen die parkdirecteurs verwerven via workshops versterkt hun werk op het terrein. Het netwerk versterken is van primordiaal belang voor de komende jaren, zeker omdat de beschikbare technische capaciteiten van managers en hun teams vaak in schril contrast staan met de gigantische taak om een mariene werelderfgoedplaats te vervuilen te vrijwaren. Bovendien zijn parkdirecteurs ook uniek gepositioneerd om de functie van rolmodel op te nemen, zowel regionaal als internationaal. Beheerders van mariene werelderfgoedgebieden zijn verantwoordelijk voor de meest unieke zeegebieden op de planeet maar inspireren vaak ook beheerders in andere mariene beschermd gebieden in hun land of regio. De status en visibiliteit die dit met zich meebrengt, zorgt dat parkdirecteurs de aangewezen personen zijn om wereldwijd het voortouw te nemen.

Om een representatieve lijst te garanderen, dienen bepaalde gebieden waar bijna geen werelderfgoedgebieden aanwezig zijn beter bestudeerd te worden. Een eerste project in het Arctische gebied wordt momenteel besproken met de Prins Albert II van Monaco Stichting.

Een ander belangrijk aandachtspunt voor de nabije toekomst is illegale visserij. Recent onderzoek bracht aan het licht dat op zijn minst een derde van de mariene werelderfgoedgebieden geconfronteerd wordt met illegale, ongerapporteerde en ongereguleerde visserij. Het opzetten van een efficiënt mechanisme om dit tegen te gaan is dan ook essentieel. De regering van Kiribati, bijvoorbeeld, verbodt eerder dit jaar alle coomercieële visserij (met uitzondering van lokale, traditionele visserij) in de beschermde zone van de Phoenixeilanden. Voor een kleine gemeenschap is het controleren van 400 000km² beschermd marien gebied (oppervlakte Duitsland en Nederland samen) echter helemaal sinecure. Een samenwerking met Google-satellieten en ngo's die alle vissersboten registreren wordt beschouwd als een innovatieve oplossing om illegale visserij tegen te gaan.

Het Mariene Werelderfgoed Programma werkt momenteel ook aan een baanbrekende studie die verkent hoe de Werelderfgoedconventie toegepast kan worden voor de bescherming van uitzonderlijke gebieden in internationale wateren. Bijna 60% van de oceaan valt momenteel buiten de gebieden onder de jurisdictie van een land. Geen enkele staat kan dus aanspraak maken op deze gebieden, laat staan gebieden in deze regio nomineren voor de Werelderfgoedlijst. Onderwater-vulkanen en andere unieke ecosystemen zoals de Sargasso Sea kunnen voorlopig dus niet beschermd worden. De Werelderfgoedconventie is één van de weinige internationale conventies die door nagenoeg alle landen werd geratificeerd en biedt zo een unieke kans om uitzonderlijke gebieden in de internationale wateren te beschermen. De resultaten van de studie zullen voorgesteld worden aan het Werelderfgoedcomité midden 2016.

De oceaan begint eindelijk de aandacht te krijgen die ze verdient. Wetenschappelijk onderzoek maakt de cruciale rol van de oceaan in klimaatregulering steeds duidelijker, overbevissing en mariene vervuiling staan steeds hoger op de internationale politieke agenda en meer en meer internationale bekendheden zetten hun schouders onder projecten om de oceaan beter te beschermen. Dankzij de substantiële steun van Vlaanderen, samen met een aantal andere partners, kan het Mariene Werelderfgoed Programma op efficiënte wijze meebouwen aan een duurzaam oceaanbeheer. Het Programma vervult daarbij zijn unieke rol om te garanderen dat de meest uitzonderlijke plaatsen op onze blauwe planeet bewaard blijven voor alle toekomstige generaties. ■

Meer info over het Mariene Werelderfgoed Programma: <http://whc.unesco.org/en/marine-programme/>
Het Mariene Werelderfgoed Programma op Facebook: <https://www.facebook.com/marineworldheritage>
Het Mariene Werelderfgoed Programma op twitter: <https://twitter.com/Fdouvere>